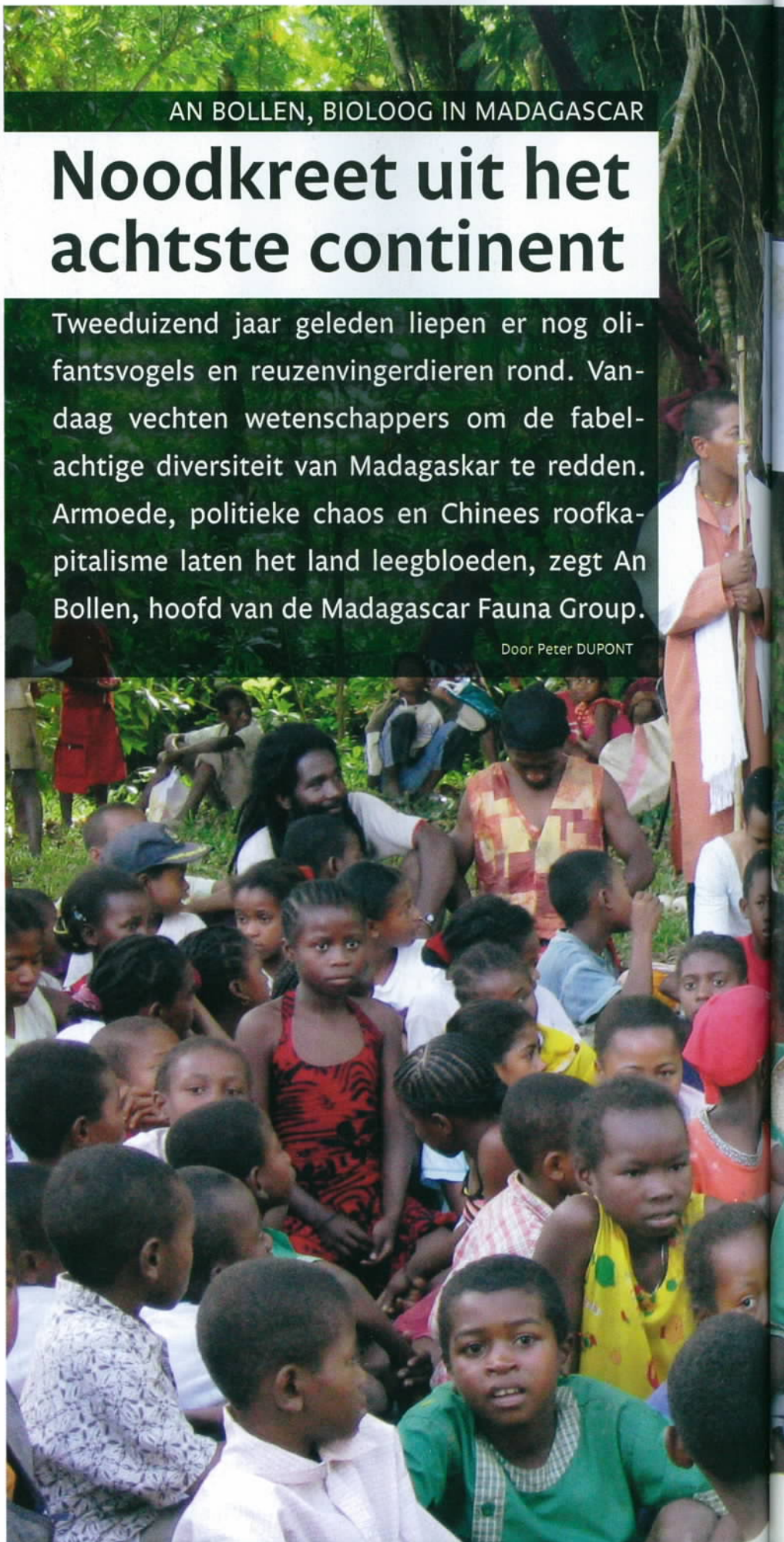

Het Rode Eiland, het Achtste Continent, het Eiland van de Maan: Madagaskar fascineert de mens al sinds hij er voor het eerst voet aan wal zette, vermoedelijk 2.300 jaar geleden. Bijna 600.000 vierkante kilometer groot is het, ruwweg Frankrijk, België en Luxemburg samen, en tjokvol endemische soorten; soorten die op het eiland zijn ontstaan en nergens anders voorkomen. Het gaat om 80% van de plantensoorten, de helft van de vogels, meer dan 90% van de reptielen en alle amfibieën, tenreks – een soort die wat weg heeft van een mol – en lemuren, de intrigerende primatensoort waarvan de apen mogelijk afstammen. Maar het eiland bloedt. Symbolisch zijn de luchtfoto's van eroderende rivieren die lijken leeg te lopen in de Indische Oceaan en Straat Mozambique, de zeestraat die het Afrikaanse continent van Madagaskar scheidt. Politiek gezien is het eiland één grote puinhoop: Madagaskar lijkt van burgeroorlog naar burgeroorlog te leven en de corruptie woekert op alle niveaus. Sinds begin 2009 heerst er een politieke crisis en wordt het centrale gezag niet meer erkend. Internationale organisaties zijn weggetrokken en veel westerse donors hebben de geldkraan dichtgedraaid. Chinezen roven de laatste oeroude regenwouden leeg, unieke diersoorten verdwijnen en de straatarme bevolking betaalt de prijs.

'Er is in Madagaskar een vrij grote Chinese maffia actief waartegen nauwelijks iets wordt ondernomen', zegt An Bollen. De Belgische biologe woont al vijf jaar op het eiland, en ze werkt er al drie jaar als programmamanager van de Madagascar Fauna Group (MFG). Deze ngo werd opgericht door een internationaal consortium van dierentuinen en botanische tuinen. 'We doen aan wetenschappelijk onderzoek, natuurbehoud en milieu-educatie.'

Hoe gevaarlijk is het werk op het eiland?

'Vorig jaar werden alle eigendommen van de vorige president, ook de vestigingen van zijn bedrijf, in brand gestoken. Jammer genoeg lagen mijn bureau en mijn huis tegenover zo'n zaak. We hebben gelukkig alle belangrijke documenten kunnen evacueren en ik ben vier dagen ondergedoken bij vrienden. Vier weken hadden we nachtklok en waren er manifestaties en werd er gegooid met traangasbommen.' 'Het is nu wel rustiger geworden, maar de samenwerking met het ministerie van Milieu om de milieumisdaad te bestrijden verloopt veel moeilijker. Wegens corruptie. Het is ook enorm moeilijk geworden om de nodige vergunningen te krijgen. Experts die hier al 15 of 20 jaar aan de slag zijn, stoppen. Hun kennis verdwijnt met hen. Soms grappen we dat we

AN BOLLEN, BIOLOOG IN MADAGASCAR

Noodkreet uit het achtste continent

Tweeduizend jaar geleden liepen er nog olifantsvogels en reuzenvingerdieren rond. Vandaag vechten wetenschappers om de fabelachtige diversiteit van Madagaskar te redden. Armoede, politieke chaos en Chinees roofkapitalisme laten het land leegbloeden, zegt An Bollen, hoofd van de Madagascar Fauna Group.

Door Peter DUPONT

ons dan maar aan illegale natuurbescherming en onderzoek moeten wagen. Illegale houtkap, illegale dierenhandel, dat kan er ook nog wel bij.'

Dat klinkt als vechten tegen de bierkaai ...

'Het is inderdaad moeilijk werken zolang er geen nieuw bewind is. Gegevens over de georganiseerde roof, illegale houtkap en dierenhandel, verdwijnen geregeld. Archieven worden verbrand zodat er geen objectieve data meer bestaan. Sinds de internationale organisaties massaal zijn weggetrokken en er geen buitenlands geld meer binnenkomt, storten de Malagassiërs zich op de enige rijkdom die nog rest: de fauna en flora.'

'De politieke crisis heeft een desastreuus effect op een eiland dat zo belangrijk is voor de diversiteit van onze planeet. Daarom vind ik het belangrijk dat we met de Madagascar Fauna Group strijd blijven leveren voor het behoud van de natuur hier. Heel wat grote ngo's zoals de Wereldbank, USAID en de VN hebben hun fondsen voor natuurbehoud teruggetrokken. Dat heeft meer kwaad dan goed gedaan, er zijn zelfs geen budgetten om actief contro-

les uit te voeren. Het land leeft in een politiek isolement. We hebben met een twintigtal milieu-ngo's een noodkreet gelanceerd voor de overheid en de internationale gemeenschap. De bevolking kent de problemen, maar zonder werkende maatschappelijke structuren en politieke wil komt er weinig schot in de zaak.'

Wat doet de Madagascar Fauna Group precies?

'Samen met een veertigtal andere mensen werk ik in het natuurreservaat Betampona (2.228 ha) en in het woudstation Ivoloina (282 ha), om er de enorme biologische rijkdom te beschermen en in kaart te brengen. In het noordoosten is dat, in de provincie Tomoasi-

na. 'De totale biodiversiteit van Madagaskar is immers nog steeds niet bekend. Vooral de grote soorten, zoals de lemuren, zijn in kaart gebracht. Toen MFG 22 jaar geleden startte, kenden ze in Betampuna 40 kikkersoorten. Onze herpetoloog heeft er 89 beschreven en vermoedt het bestaan van 120 soorten. Het is heel moeilijk om te beschermen wat je niet kent.'

soorten én het klimaat opvolgen. We willen weten welke en hoeveel soorten er in primair woud leven, en welke in gedegradeerd woud.' 'Een ander team volgt vier groepen van vari, een bedreigde lemurensoort. MFG heeft jaren geleden vari's uit verschillende dieren-tuinen uitgezet omdat de wilde populatie te klein was geworden. Die groepen en hun nageslacht worden nog altijd gevolgd via een radiotelemetrische halsband. Biomedisch onderzoek van de lemuren is nog een ander luik van het onderzoek. We gaan de impact na van de woudkwaliteit op de gezondheid van verschillende soorten lemuren. Ten slotte krijgen ook de kikkers in Betampona veel aandacht van onze agenten.'

'Recent hebben we met de Europese Zooge-meenschap een uitwisseling uitgevoerd van de grote bamboeemuur, de meest bedreigde lemuursoort - er zijn er nog maar driehon-derd in het wild. Zo wilden we de genetische diversiteit van de soort in gevangenschap bevorderen. En binnenkort brengen we 300 van onze 360 stralenschildpadden over van Ivo-loina naar Tulear, in het zuidwesten van het

AN BOLLEN

An Bollen is doctor in de biologie (Universiteit Antwerpen) en werkt al drie jaar in Madagaskar als program-mamanager van de ngo Madagascar Fauna Group. Van november 1999 tot februari 2001 deed ze veldwerk voor haar proefschrift in het regen-woud in het zuidoosten van het eiland. Ze onderzocht er de evolutie en ontwikkelingen tussen fruitdra-gende planten en fruitetende dieren en de effecten op het woud door het uitsterven van bepaalde zeldzame diersoorten. In 2004 verhuisde ze naar het National Park van Ranomafana.

Gegevens over de illegale houtkap en dierenhandel verdwijnen geregeld en archieven worden verbrand

'We leggen verder sterk de nadruk op de kweekprogramma's rond bedreigde diersoorten, vooral lemuren en sinds kort ook kikkers. Parc Ivoloina is eigenlijk een levend laboratorium. We brengen er bedreigde dieren en plantensoorten onder, de eerste in de zoo, de andere in het woudstation. De meeste dieren zijn slachtoffers van illegale handel, achtergelaten 'wilde huisdieren' of wezen van 'bushmeat'. Het zijn allemaal Malagassische soorten. Daarnaast hebben we nog een modelstation voor duurzame landbouwtechnieken, een boomkwekerij en een educatief centrum. Daar leren we de plaatselijke bevolking en schoolkinderen omgaan met biodiversiteit en tonen we hen de rol daarvan in het dagelijks leven. Jaarlijks krijgen we zo'n 16.000 bezoekers over de vloer.'

En wat gebeurt er in het reservaat Betampona?

'Het laaglandregenwoud herbergt enorm veel soorten. Wetenschappelijk onderzoek moet leiden tot concreet conservatie-advies. Een team van acht onderzoeksagenten woont in het bos. Al tien jaar lang leggen ze dag en nacht vijf trajecten af, waarbij ze bepaalde

eiland. De schildpadden zijn sterk bedreigd door de illegale dierenhandel en de ontbos-sing. Bovendien krijgen de dieren, die oorspronkelijk uit het zuidwesten komen, in het oosten schimmels door het vochtige klimaat en ze worden agressief omdat ze met te veel zijn en omdat de planten niet vezelrijk genoeg zijn. We sturen ze naar het gespecialiseerde centrum van de Franse organisatie Le Village des Tortues.'

Maar jullie onderzoeken ook boomsoorten.

'Fauna is afhankelijk van flora. Momenteel volgen we dertien bedreigde en voor Betam-pona endemische boomsoorten. We hebben hun populaties in kaart gebracht. Nu willen we zaden verzamelen en bomen kweken in onze kwekerijen om ze op lange termijn uit te planten en zo de soort te beschermen en de populatie uit te breiden. Van sommige van deze soorten zijn er bijvoorbeeld nog maar 14 volgroeide bomen en er komen er maar we-nig bij. Komt dat door de dominantie van in-vasieve plantensoorten of omdat de versprei-der van de zaden weg is?'

'Een ander project dat op de planning staat is de endemische soorten ebbenhout en palis-

sander, zeer geapprecieerde hardhoutsoorten in de illegale houthandel, in kaart te brengen.'

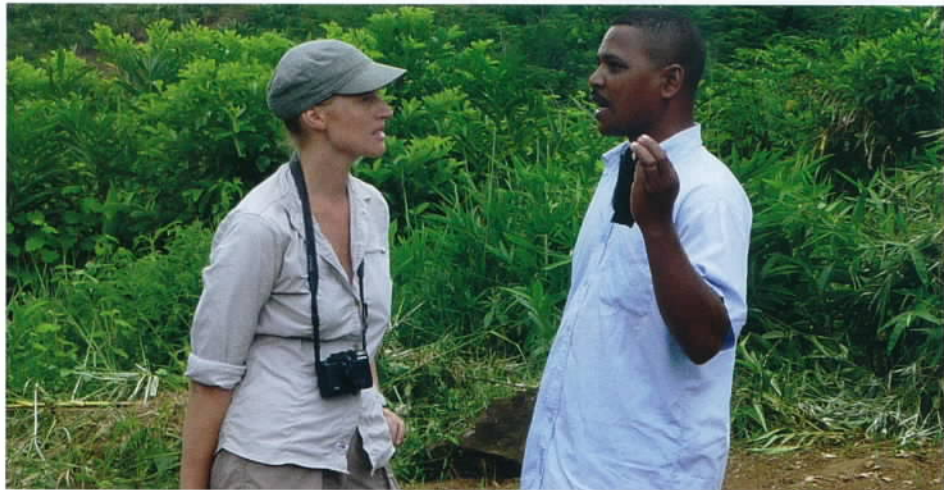
Herbebossen jullie ook?

'Rond het natuurreservaat hebben we een herbebossingsproject gelanceerd. Aanvankelijk wilden we vooral een groene buffer aanleggen en daar zoveel mogelijk boeren bij betrekken. Nu dit project al ver gevorderd is, stimuleren we de mensen die al bomen hebben geplant om zich blijvend en duurzaam in te spannen. Bosbeheer is een trage kwestie die vijftig jaar tot een eeuw vraagt. We sensibiliseren de mensen, belonen hen met prijzen en materiaal: een schop en emmer maken een heel verschil voor de families daar. Langetermijndenken is geen vanzelfsprekendheid voor een Malagassiër, die van dag tot dag moet overleven. De helft van de kinderen jonger dan vijf is ondervoed. Velen hebben zweren, brand- of snijwonden of door lepra veroorzaakte wonden.'

'Recent lanceerden we ook onze 'bush cinema': we tonen dat de bossen instaan voor de lokale klimaatregeling, water en lucht zuiveren, rivieren beschermen en anti-eroderend werken. We leggen de link tussen de mens en het woud. Zonder hout geen houtskool, huizen of warmte. De lokale plantensoorten die de bevolking al heeft geplant, groeien traag. Daarom overwegen we om op een ander perceel snelgroeiers zoals eucalyptus en acacia te kweken om aan hun houtbehoefte te beantwoorden.'

Is dat voor een veldbiologe geen ketterij?

'Het is een toegeving. Maar zonder tegemoet te komen aan de dagelijkse noden van de mensen kan je niet aan natuurbehoud doen. Ruim 85% van de Malagassische bos-

er veel meer bos dan ze uiteindelijk kunnen cultiveren. Op die biologische arme gronden kunnen we perfect werken met niet-invasieve exoten.'

Kan je de Malagassiërs geen alternatieve landbouwmethodes aanleren?

'Dat is de bedoeling, maar eeuwenoude gewoontes veranderen vergt veel tijd. Modelboeren die innovatieve technieken uitproberen, hebben vier keer meer rijstopbrengst dan hun burens. Toch wordt nog vaak hun voorbeeld niet gevolgd omdat de boeren het veel arbeidsintensiever vinden. Een ander vooroordeel: groenten komen traditioneel van het hoogplateau, hoewel ze evengoed aan de kust gekweekt kunnen worden. Dat valt meestal in dovemansoren, ook al omdat de Malagassiërs de voedingswaarde van groenten niet inzien. Een aantal nieuwsgierige boeren rond Ivoloïna hebben we de techniek aangeleerd en we hebben hen meteen ook een afmarkt gegeven: de meer dan 450

'Het dorps hoofd, de burgemeesters en de chefs Zap krijgen aparte trainingen rond bepaalde problematieken en voorgestelde oplossingen. Zo verduidelijken we burgemeesters de bosbeheerswet, die ze vaak niet goed kennen. Zij weten niet dat ze het recht hebben om illegale houtkap te stoppen, het hout te confisceren en te gebruiken voor algemeen nut binnen hun gemeenschap. Dankzij een vertrouwensband en jarenlange samenwerking, houdt een netwerk van dorps hoofden ons op de hoogte van illegale activiteiten. We kunnen niet alles zien wat er gebeurt.'

Wie kapt eigenlijk al dat hout?

'Meestal niet de lokale bevolking die vlak naast de wouden woont, maar teams uit andere regio's waar de houtmafia veel macht heeft. Voor een hongerloon - nog geen twee euro - gaan veel jongeren als houtkapper de wouden in. En wat kan je doen tegen gewapende bendes? Er zijn geen fondsen om zelf gewapende rangers in de nationale parken in te zetten. Onze teams patrouilleren geregeld in Betampona en hun aanwezigheid schrikt individuen wel af. Bij ons gebeurt de houtkap gelukkig niet op grote schaal.'

Wie is de afnemer van dat waardevolle, duurzame hout?

'Voor 90 procent China, en daarnaast de meubel- en muziekindustrie in Europa en de VS. Veel gitaren en cello's zijn van palissander. Tegenwoordig beschermt China de eigen, overgebleven bossen door massaal uit het buitenland te importeren en dus zo de ontbossingsproblematiek te exporteren naar onder andere Madagaskar. Tegen de Chinese houtmafia wordt nauwelijks iets ondernomen. Zelf zie ik geregeld de containers of houtstapels openlijk liggen wachten op zeetransport. Allemaal uit in theorie beschermde natuurreservaten. Van de vier ministers van Milieu die we het anderhalf jaar hebben gehad, was er slechts één die actie wilde ondernemen.' ■

Ruim 85% van de Malagassische bossen is veranderd in waardeloze savanne

sen is verdwenen en volledig gedegradeerd tot savanne, die weinig waard is. Bomen als eucalyptus kunnen daar wel op groeien. We moeten een evenwicht zoeken tussen het beschermen van waardevolle gebieden, met een intense biodiversiteit en alle biologische functies die daaraan verbonden zijn, en de verloren en gedegradeerde gebieden valoriseren op een andere manier. Dat zijn heel arme, uitgeloopte bodems waarop vaak rijst of maniok wordt geteeld. De opbrengst wordt elk jaar lager, een gevolg van de typische landbouwpraktijken, de 'tavy' de haken-brandlandbouw. Ze kappen percelen bos en steken ze in brand, maar vaak verdwijnt

dieren van onze zoo. Een handvol boeren verkoopt nu groenten op een lokaal marktje in de brousse.'

Werken jullie via sleutelfiguren in de dorpen?

'We gaan altijd via het politieke dorps hoofd en de tangalamena, het oude, wijze en traditionele dorps hoofd. Zonder hun medewerking loopt er niets. Het goeie is dat die tangalamena vaste waarden zijn met grote netwerken. Verder betrekken we altijd de schooldirecteur, de burgemeester van de commune, de chef Zap, verantwoordelijk voor de educatie in een hele gemeenschap, en de FRAM-associaties: de ouders van de scholieren.'